

Как да не изгубим способността си да четем в ерата на технологиите?

публикувано на 28.05.23 в 14:10

Автор: [Лилия Димитрова](#)

Грамотността буквално променя човешкия мозък. Способността да четем се отразява благотворно на функциите на мозъка, но влияние оказва също какво четем, как и от какво - хартиен носител, електронна книга, телефон, лаптоп). Това е от особено голямо значение в новата ни реалност, в която сме заобиколени или свързани с екрани почти постоянно. През последните години все повече хора работят от къщи, а милиони ученици и студенти бяха принудени да учат от дома. Нарастващата ни зависимост от екраните показва, че е критично важно да развием двойно грамотен мозък- пригоден както към цифрови, така и към традиционни печатни носители.

Дали различните медии ще благоприятстват или попречат на способността ни да усвояваме информация, да различаваме истина от лъжа, да се потапяме в гледната точка на другите и да превръщаме знанието в мъдрост? Мериян Улф, автор на "Пруст и сепията: История и наука на четящия мозък" смята, че е още твърде рано да дадем отговор на този въпрос, защото сме едва в началните етапи на изследване ефекта от ученето в цифрова среда.

"Грамотността е едно от най-големите постижения на човешкия вид, но четенето е като премигване в еволюционния ни часовник. Започва много простичко - с цел да се отбелязват колко бурета с вино или овце притежаваме. А с раждането на азбучните системи, получаваме ефикасно средство за запаметяване и съхраняване на знания."

Според изследване сред 500 малки деца, по-дългото гледане на екран се свързва с по-слабо развитие на мозъчните области, отговарящи за изпълнителните функции, които управляват вниманието, импулсите, задръжките и в някаква степен паметта. Когато гледа екран детето е бомбардирано от поток от бързи движения, примигващи светлини и смени на сцените, които изискват сериозни когнитивни ресурси да бъдат осмислени и обработени. Мозъкът му се претоварва и не успява да създаде трайни връзки, които да превърнат новата информация в трайно знание

"Четящият мозък има пластична верига. Тя отразява характеристиките на медията, от която четем. Така характеристиките на цифровите носители ще се отразят в мозъчната верига."

Новата форма на четене е бегло пробягване през текста. Като четем така, буквално нямаме време да мислим или чувстваме, камо ли мозъкът ни да успее да вникне по-надълбоко и да установи връзки с натрупани знания или странични впечатления. Ядрено-магнитни образи на мозъка показват, че задълбоченото четене активира областите, свързани с чувствата и дори движенията. Разликата между преглеждане и четене с цялата ни интелигентност е разликата между напълно активиран, четящ мозък и версията му в съкратен вид, притъпена от екрана.

"Когато четем на повърхностно ниво, само получаваме информация. Когато четем задълбочено, използваме много по-голяма част от мозъчната си кора. Задълбоченото четене означава също, че правим аналогии и заключения, които ни позволяват да сме критични, аналитични и емпатични човешки същества."

Днешните кризи засилват още по-осезаемо заплахата за пълната грамотност. Това е така, защото нито един човек не се ражда със способността да чете. Грамотността изисква нова, пластична мозъчна верига. Пластична, за да може да се адаптира към всяка писмена система и медия. Уловката е, че веригите отразяват характеристиките на медията, каквито и да са те. Печатната медия например изисква по-бавни процеси, поглъщащи повече време и внимание. При цифровата среда процесите са бързи, има т.нар. мулти-таскинг или изпълняване на няколко функции едновременно. Един от сериозните странични ефекти на преглеждането на текстове е, че ни прави податливи да вярваме на фалшиви новини и демагогия.

"Четенето използва принцип в човешкия мозък, който му позволява да създава нови връзки между визуални и езикови области и тези, отговарящи за мислите и емоциите. Този процес започва отначало при всяко ново четене, не съществува в главата ни. Всеки човек, който трябва да се научи да чете, трябва да създаде изцяло нова верига в мозъка си."

Цифровият слон във всяка класна стая и дом е дали децата ще развият пълна грамотност, ако учат на екрани, предразполагащи към бързо преглеждане. Всички проучвания сочат по-малко разбиране, когато се чете от екран, в сравнение с печатно четиво. Над 80 процента от преподавателите в колежи наблюдават "по-плитко" четене с разбиране, когато студентите учат от екран, обяснява Ан Мангън - автор на "Еволюция на четенето в дигиталната ера".

"Открихме феномен, наречен екранна малоценност. Има много неща, които може да прочетете на смартфона си, по-кратки неща, като новини. Но с четива, които са когнитивно или емоционално предизвикателство, четенето на екран води до по-слабо разбиране на текста."

Причините са комплексни, но не означават, че задълбоченото четене от екран е невъзможно, просто е по-трудно, тъй като екрана има и страничен, разсейващ ефект. Той се дължи на "новаторския ни рефлекс" - закодиран в гените ни, който ни е помогнал да оцелеем като вид, позволявайки ни бързо да разпознаваме хищник или плячка ни доближава. Този рефлекс става свръхактивен, когато сме пред екрана и трудно се подтиска, особено от младежите.

"Ако не тренираме тези способности, може в крайна сметка да изгубим уменията да разбираме по-сложно съдържание, както и да анализираме и да си въобразяваме неща."

Най-голямото предизвикателство е да се научим да използваме печатните и цифрови медии по най-добрия начин. По време на пандемията много хора се опитваха да ограничат времето си онлайн и пред екрана като търсеха убежище в книгите на хартия. Това им служеше както за убиване на времето, така и за полезна терапия, обяснява Ела Бъртуд - библиотерапевт.

"Да прочетеш хубава история е много повече от забавление. Четенето има много терапевтични ползи. Мозъкът изпада в състояние на медитация, физически процес, при който сърдечната честота се забавя и човек се успокоява. Библиотерапията е изкуството на предписване на белетристика за лечение на житейски проблеми. За клаустрофобия, гняв и изтощение препоръчвам "Зорба гъркът".

За децата в началните класове времето пред екрана се оказва особено предизвикателство, тъй като те са в началните етапи на изграждане на грамотност и нямат развити основи на четенето. "Четете, говорете и пейте!" трябва да е мантрата на всички родители и учители, така че да създадат у малките деца вътрешен свят на четене, казва Кресида Кауъл - детски писател, автор на "Как да си дресиращ дракон".

"Четенето има три вълшебни сили - творчество, интелигентност и емпатия. Четенето за удоволствие е един от ключовите фактори детето по-късно да има икономически успех в живота. Много по-вероятно е да не влезе в затвора, да гласува, да има собствен дом. Всички тези преимущества са резултат от грамотността."

Нейната препоръка е цифровите носители да се използват за упражнения на знанията, натрупани от четене на печатни издания.

"Аз промених стила си на писане, защото времето на внимание при децата се съкрати. Главите са кратки и изключително образни."

Като общество трябва да се погрижим децата винаги да имат хартиени книги до екранните устройства и да ги насърчаваме да ги четат, за да открият своя вътрешен глас и въображение, заключава Мериян Улф.

"Точно както хората могат да са дву и три езични, се надявам да развием двойно грамотен мозък и да се обучим да избираме медията, която е най-подходяща за това, което четем. Така няма да изгубим невероятната дарба, която е четенето за нашия вид."

По публикацията работи: Лилия Димитрова